

BALOG JÓZSEF

– az utolsó közlegénynek –

„Láttad-e már a tengert?”
(Marjai Imre: Nagy hajóskönyv)

A hullámváz erőssége
Beaufort szerint

Tükörsima tenger

A hajók nevére nem emlékszem, a kicsiny kártyák eltűntek az évek alatt, a füzetet hiába keresném. Csupán színekre emlékszem, az eltűlt haragoszöldekre, a hisztérikus lilára és őrzőgő kékre és a tajték villogó fehérjére. A rajzoló képzeletében ritka volt a tükörsima tenger, s mintha háborgó lelkét öntötte volna az olcsó rajzok éggel ölelkező vizébe.

Azon az őszen és télen hajókat másoltam át a kártyákról egy sima füzetbe. Rendszerint esténként ültem a konyhaasztalhoz, lemondva még az olvasásról is a rajzolás kedvéért.

Rettenetesen tehetségtelenül rajzolk.

De akkor aprólékos munkával és megfeszített figyelemmel elértem, hogy hajóim hasonlítani kezdtek a képeken látottakra. Másolás volt ez persze, származás igyekezettel rekonstruált gyerekrajz, az eredetiség, a könnyedség, a birtokolt és uralt anyag adta szabadság teljes hiányával.

Csak a képzeletemet nem kötötte semmi. Amit a pusztá utánzás elrabolt, azt a hajók képzelte úticéljai, a benépesített fedélzetek a bekövetkező kalandok visszaadtak. E n y he

1 vízfodrok, esetleg sima, ún. holdhullámok figyelhetők meg. Kis hullámok tajték nélkül, a hullámgerinc üveges, és nem törik meg. Legalábbis ezt gondoltam akkor. Abban az évben olvastam **A Pál utcai fiúkat** is. 1973 ősze volt.

2 A hullámok kezdenek megtörni, üvegszerű habot képeznek, itt-ott kis fehér hullámtarajok lépnek fel;

A Pál utcai fiúkról fogok írni. Mert a hajókra nem emlékszem. A fekete-fehér konyhakőre (békés és dolgozó szó, távoli testvérét nem ismeri, a proletárok fegyverét, amit éjszakánként felszednek és hajnalra leraknak a városba szabadult medvék, és éjszakánként felszednek...) emlékszem, balról egy falicsap teknője, aztán a sparhelt, kályha – fehér porcelánja (vagy zománc?) a hideg vasat öleli és szorítja – szemben a szekrények avas vajra emlékeztető teste, mögöttem ablak.

Megvan nekünk **A Pál utcai fiúk**? – kérdezem.
enyhe zúgás hallható

A polcokon csupa komoly és hatalmas és megközelíthetetlen óriás üldögél. Lógatják a lábukat és pimaszul visszabámulnak.

Másnap az antikváriumban találok egy 1959-es kiadást.

3 A hullámok hosszabbodnak, a vízegész felülete tajtékos. A hullámozás folyamatos morajlásként hallható.

Aprócska háborúk. Gyerekcipőkbé bújtatva a becsületesség, bajtársiasság, hősiesség és szolidaritás. Gyerekcipőben járnak a halott szavak. Csakhogy nem a kezdetlegesség szorította oda e szavakat. Éppen hogy itt kapnak életre. Kicsi kis koponyák és szívek válnak edényekké, hogy belénk ömöljön egy férfias és független élet eszménye. Hiába az árulás és hiába az erőszak. Az árulás jóvátehető – hiszen létező és bizonyítható – az erőszak szégyenletes és megbűnhődik. Mert szemben velünk az ellen-

ség tiszta és becsületes. Csak annyival ingatagabb a becsülete, hogy melléjük mégse állhassunk, hogy választani tudjunk, de a mérleget ne döntessük fel.

Háború homokbombával és kézitusával. Háború győztessel és legyőzöttel. Háború, amely véget ér. És nincs tovább. Álom egy századvégen, még mindennek előtte.

Álom egy századelőn, még előtte mindennek.

4

5

A hullámtarajon tajték keletkezik, halk moraj hallatszik.

Megkezdődik a nagy hullámok képződése. A víz fodor csak nehezen különböztethető meg. A hullámtarajok megtörnek, és nagy, fehér tajtékfoltokat hagynak maguk után.

„Gabinak szeretettel: Magda. Hmh, (Hódmezővásárhely?) 1959. Karácsony.” Felnőttbetűkkel ez áll a könyvem elején. A „Karácsony” szó alatt Nemecek képe. Arcot sohasem mertem volna másolni. Csak lehunytt szemem mögött jelent meg néha mondjuk a Pásztorok pimasz arca, ahogy a Múzeum-kert felé közelednek. Vagy Geréb ideges Canossája Boka előtt. Törőcsik Mari mérhetetlen fájdalma, ahogy a csokoládét kínálja. A filmre emlékszem. Színészarcok fedik el fantáziám elől a szereplők igazi arcát.

Az első mozifilm volt, amit életemben láttam. Hatalmas fák alatt, egy nyaralás nevetnivaló és törékeny szabadosságában. A fák összeborultak és hallgattak. Sokan sírtak. A hatvanas évek végén jártunk.

6

A hullámok
tornyosulnak
A nagy hajók
imbolyognak
A hullámozást
tompadöngés kíséri

és jó volt ízlelgetni nagy hajók nevét
 és idegenséget
 és titkokat lopni egy untig ismert világba ahol
 hátam mögött az ablak
 s az ablak mögött a kert
 a kerítésnél tépett tollakban áll
 néhány tűztarajú szamuráj
 s karmával hajamba kap
 trágyalé fut a fehér falig
 a *kutter* akár egy bérház
 s kacér lotyó a *brigg*
 a *chebek* gőgös és hideg
 nemecsek ernőt ki ölte meg?
 s komoly a *fregatt*
 míg a *lugger* játékosabb
 hajamba kap és arcomba vág
 s a fehér falig fut velem
 a *brigantin* a *taranta* a *szlup*
 a *szkúner* a *bomb-ketch* a
 s több vitorlást nem ismerek
 halántékomon piros harmat pereg
 és NEMECSEK ERNŐt
 és most is másolok és csalog és lesek
 és ki ölte meg?

7

A hullámhossz jelentősen
 megnövekszik

A hullámtarajokról
 a szélletépi a tajtékot
 és elsodorja a víz

Abban az időben, mikor az einstand csak üveggolyókra, labdákra s
 egyéb játékszerekre s zsebrejtette kincsekre terjedhetett ki – de egy
 grundra már nem, hiszen az ostrom tárgya volt –, és az ablakon vidáman
 beköszönt a verkliszó..

Abban az időben, mikor rend és törvény, tekintély és tisztelet még az emberi gondolkodás alapvető mértékegységei voltak, és a haldoklónak kijárt az emberek csendje...

Abban az időben, mikor a történelemkönyvekbe, a 168-ik lapon fölülről a 4-ik sorba kötelező volt a „Hunyadi János” cím mellé tintával odaírni: „és Boka János”, valamint a „Mohácsi vész” című fejezetben Tomori érsek neve fölé, ceruzával odaírni: „és Áts Ferenc”...

Mert ötet is megverték.

– „De miféle időben?” – kérdezi Csetneki úr, miközben bosszankodva és morogva kibújik a szép barna kabátból, amely még nem készült el.

„Miféle idő az, melyben a halál megelőzhet egy szép barna kabátot az elkészülésben, miféle idő az, ahol az alázatot legyőzi a félelem, az aggodalom, és a szegénységen hirtelen túlnő a halál, miféle idő az, mely engem várakozni kényszerít, és szükségemnél előrébb helyezi a halált, miféle idő?”

Nemecsek csapzott arca, ahogy ágyában felállva kiabál.

Nemecsek átizzadt hálóinge, ahogy ágyában felállva kiabál.

Nemecsek verejtékben vergődő szőke haja.

Ahogy ágyában felállva kiabál.

A történetben valaki diadalt diadalra arat, s eközben kivettetik a világra, és győzelmei minduntalan vesztesre váltanak. A megismert világ pedig végül csupaszon és pőrén a Mérnök Urakra marad.

Tudom azt, és nem enyém többé.

Tudom Őt, és nem enyém többé.

A történetben valaki diadalt diadalra arat, s belevettetik a világba, s elvész a világ számára. A világ pedig csupaszon és pőrén és nélküle, a szereplőkre meg ismeretlenekre marad.

Nemecsek Ernő élete az emelkedése, élete hősi és heroikus élet, az ismeretlenből felfénylő fénysugár ő, mely egy pillanatra megvilágítva származásunkat, újra az ismeretlenbe tér.

Nemecsek Ernő a győzelem és Nemecsek Ernő a halál.

Magas, hegyyszerű hullámok, töredező tarajokkal. A tajték zavarja a szabad kilátást. A hullámzugas folyamatos, mindent elnyomó dübörgéssel folyik egybe.

S ez a halál kíméletes. Elveszi az életet, de nem veszi el a győzelmet. Elpusztít és megtart. Hiszen amit Boka János túlél, azt Nemeček Ernő nem élhetné túl. Grundjával együtt vesznie úgysem lenne lehetséges.

nemecsekernő odabilincseli
magát a bejárati ajtóhoz.

nemecsekernő előfekszik a
lánc talpasoknak.

nemecsekernő felszólítást
kap.

nemecsekernő hagyja abba
ezt az örületséget.

nemecsekernő a forgalom a-
kadályozása a közrend meg-
sértése uszítás lázadás ha-
zaárulás izgatás

nemecsekernő némán fekszik
a föld hideg messze az ég

nemecsekernő némán fekszik
az ágy hideg a plafon fehér

nemecsekernő fehér csuklóján
levágott fél bilincs.

A grund előtt a tömeg lassan oszlani kezd. Sokan, mivel a társadalmi mobilitás a városháza kényszerítette őket, azt sem tudják mennyit is nyom egy grund. Léve a alföldiek.

Hogy a grund mitől is több, mint egy sziget? A vörösingesek szigeténél, miért is értékesebb?

9 rendkívül magas
hullámhegyek
csökkent láthatóság

A grund legfeljebb ha félsziget. A bérházhegyek féltőn körbeölelik három oldalát. Elöl pedig kiömlik az utcára, mint valami édes csokoládétenger. Ömlik, mert e félsziget A levegő megtelik habbal leginkább tengerre emlékeztet. Hiszen végtelen. Hiszen mindig változó, hatalmas és szabad tér.

A farakások hajók és kontinensek. Magányosan álló bevehetetlen sziklavárak.

A filmre nem emlékszem. Hajókat rajzolok.

FÉLSZIGET.

FÉLSZIGETTENGER.

Körötte a szárazföld, amin a felnőttek élnek.

A könyv és hátuljából gyufacímkek hullanak.

és t a j t é k k a l,

Vörös rózsza kék levelekkel. Fiatal férfi egy csokrot emel a feje fölé. Teljesen vörös. A háttér kék. Csak ezt a két színt nyomták a címkekre. Zászló és előreszegezett fegyver és magasraemelt fegyver.

1919

gyufacímkek hullanak geréb ügyvéd úr tépi a falragaszokat boka jános gépét az utolsó bevetésen 3 évvel ezelőtt lelőtték áts feri aláírja a trianon teremben a békét

EINSTAND

barabást kecskeméten felakasztják a pásztorok elhagyják az országot egyikőjük unokája aki amerikában született játszik abban a filmben, amelyben Az egyik címkén fiatal lány áll. Kezében olajág. A harmadik szín.

A tenger teljesen fehér

1919–1959

Hetven éve, hogy egy tavaszi alkonyaton Boka János halántékát egy fához szorította.

Száz éve, hogy egy tavaszi alkonyaton Boka János Pál utcai fiú halántéka egy fa kérgéhez szorul.

Boka János tábornok szeme megtelik könnyel.

A l á t h a t ó s á g m e g s z ű n t

Éppen abban a pillanatban, amikor a Nemecek kapitány látására eljönnek az angyalok.

Aztán mintha csak filmben látnánk, a kamera Boka János arcáról elemelkedik és látjuk a fát, a fakoronát, a Pál utcát, a palánkot, egyre föl-
jebb és följebb, és látjuk a grund vizét, mely megfagyott

mintha csak filmben látnánk

a kamera lassan kinyit

mint ki túlélő utár kutat

és tenger sehol

és sehol a félsziget

és körben mindenütt

szárazföldet mutat